

УДК 338.24

Карачина Н.П., кандидат економічних наук

доцент кафедри менеджменту та моделювання в економіці

Вінницький національний технічний університет

ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Виявлено передумови, причини та особливості економічної поведінки вітчизняних підприємств в контексті сучасних тенденцій розвитку економіки України. Досліджено модифікацію економічної поведінки підприємств та обґрунтовано існування пріоритетної умови їх функціонування на різних етапах розвитку.

Ключові слова: економічна поведінка, підприємство, адаптація, економічні дії, економічна політика.

Постановка проблеми

Багатоаспектність проблем в поведінковій теорії підприємств, виявлених при визначенні сутності, типізації, взаємозв'язку і закономірної обумовленості їх економічної поведінки потребує адаптації результатів світового досвіду до умов вітчизняної економіки, яка знаходиться на етапі динамічної трансформації. Від оптимальності вирішення цієї проблеми залежить успішність формування економічної поведінки вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблем управління економічною поведінкою стосуються дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних вчених-економістів. Це, зокрема, Н.В. Шибаєва, А.В. Кудінова, Г.В. Капленко, Т.Г. Долгопятова, И. Евсеєва, С. Алексашенко, М. Гуревичов, А. Азрилиян, В. Войтко та інші [1-6]. Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць названих авторів, необхідно відзначити, що певне коло завдань щодо обґрунтування економічної поведінки вітчизняних підприємств, є недостатньо розвинутими, так як не враховують весь спектр сучасних тенденцій розвитку економіки України. Особливої актуальності набувають завдання виявлення та дослідження особливостей економічної поведінки, що притаманні вітчизняним підприємствам.

Формулювання цілей статті

Метою дослідження є виявлення та дослідження передумов, причин та особливостей економічної поведінки вітчизняних підприємств в контексті сучасних тенденцій розвитку економіки України, дослідження модифікації економічної поведінки підприємств та обґрунтування існування пріоритетної умови їх функціонування на різних етапах розвитку.

Виклад основного матеріалу

Узагальнення вітчизняних досліджень та результатів аналізу сучасних умов функціонування підприємств виявило, що особливості економічної поведінки підприємств визначаються специфікою перехідного стану економічної системи, та обумовлені, з одного боку, специфікою вихідних передумов реформування, а з іншого – стратегією реформ. Особливості економічної поведінки підприємств, враховуючи їх багатоваріантний характер і значний ступінь невизначеності, доцільно, на наш погляд, розглядати як способи адаптації суб'єктів до умов перехідної економіки.

З урахуванням викладеного вважаємо за доцільне відокремити наступні особливості економічної поведінки сучасних підприємств:

1. Інституціональні зміни посилюють невизначеність економічного середовища, а відсутність інституту, який захищає виконання контрактів, призводить до систематичного порушення договірних зобов'язань, що спричиняє стресовий стан підприємств і надання переваги короткостроковим цілям.

2. Нестійкість економічного стану підприємств сприяє розповсюдженню рентоорієнтованої поведінки.

3. Діяльність підприємств найбільшою мірою залежить від поведінки конкретних осіб (керівників), які приймають рішення за основними аспектами функціонування підприємства.

4. Наявність системи неформальних зв'язків. Неформальні відносини і взаємодії допомагають пом'якшувати інформаційну обмеженість.

5. Здійснення частини діяльності в тіньовому секторі, що пояснюється прагненням запобігти оподаткування. Порушення носять формальний харак-

тер, найбільш розповсюдженими серед них є виплати податків та інших «державних вилучень» у неповному обсязі.

6. Розбіжність ціннісних установок суб'єктів господарювання новим соціально-економічним умовам [1, с. 9].

Важливе значення для розуміння характеру економічних дій та діяльності, крім зазначених аспектів, водночас мають і причини здійснення відповідної економічної поведінки суб'єктів господарювання. Узагальнення результатів ґрунтовних досліджень обумовлює виділення наступних причин економічної поведінки підприємств [2, с. 107]:

- задоволення власних матеріальних потреб, відповідно і матеріальних потреб суспільства в цілому;

- існуюча економічна система, яка створює правові та фінансово-економічні механізми, необхідні для розвитку підприємництва;

- сучасний ринок як основа формування, регулювання й задоволення потреб індивідуума;

- економічне мислення, яке у формі думки виробляє рішення наступної поведінки;

- існування різноманітних економічних відносин (залишки минулих, паростки майбутніх);

- особисті якості суб'єкта (керівника), його характеру, інтуїції тощо;

- вільний капітал, необхідний для здійснення економічної діяльності.

Поряд із зазначеним, в умовах ринкової трансформації економіки країни, зміна економічної поведінки підприємств, вочевидь, можлива за умови розробки теоретично обґрунтованої цілісної концепції економічної політики та її поступової реалізації [1, с. 8]. Переконані, що основними принципами економічної політики повинні стати:

- використання світового досвіду необхідно здійснювати з максимальним урахуванням особливостей національної економіки та історичних умов функціонування системи;

- стабільність стратегічних цілей та динамічність оперативних задач економічної політики повинна забезпечуватися систематичним прогнозуванням та моделюванням можливих наслідків цих заходів;
- забезпечення прозорості економічної політики;
- підхід до перетворень повинен бути помірно-радикальним та орієнтованим на стабільність умов господарювання, що передбачає гарантію державою виконання контрактів.

Досліджуючи особливості та модифікацію економічної поведінки суб'єктів господарювання, Н. Шibaєва розкриває структуру економічної поведінки в розрізі таких елементів: усвідомлення економічних потреб і встановлення економічних цілей, що визначаються економічними потребами і ціннісними установками; вибір засобів та способів досягнення економічних цілей; дії, спрямовані на досягнення цілей (ціледосягнення) [3, с. 95]. Поглиблення досліджень обумовило визначення фундаментальної та актуальної структури економічної поведінки. Фундаментальна структура економічної поведінки відбиває той факт, що на всіх етапах розвитку суспільства економічна поведінка визначається зовнішніми по відношенню до суб'єкта умовами, власними економічними цілями та прагненням людини до самовдосконалення. Але на кожному з етапів розвитку суспільства одна з цих умов має рішучий вплив на економічну поведінку, що і є основою актуальної структури економічної поведінки. Отже, актуальна структура економічної поведінки – це модифікація фундаментального аспекту в залежності від умов системи, до якої воно належить.

Висновки

З урахуванням викладеного та з огляду на проблемно-орієнтований характер економічної поведінки вітчизняних підприємств вважаємо, що на різних етапах розвитку підприємств повинна виділятися пріоритетна умова функціонування, яка відтворює актуальні аспекти їх економічної поведінки. Це в свою чергу обумовить формування ефективних дієвих рішень та дій.

Список використаних джерел

1. Шибяева Н.В. Особенности экономической поведения субъектов хозяйствования в условиях рыночной трансформации экономики: Автореф. дис... канд. экон. наук: 08.01.01 / Харьковський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2002. – 16 с.
2. Кудінова А.В. Підприємницька поведінка: сутність та детермінанти її еволюції // Актуальні проблеми економіки. – 2004. - №4. – С. 104-111.
3. Шибяева Н.В. Факторы, модифицирующие экономическое поведение в условиях рыночной трансформации // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. – К.: Техника, 2001. – Вып. 28. – С. 89-96.
4. Капленко Г.В. Формування економічної поведінки підприємств: Автореф. дис... канд. экон. наук: 08.06.01 / НАН України; Інститут регіональних досліджень. – Л., 2005. – 20 с.
5. Долгопятова Т.Г., Евсеева И. Экономическое поведение промышленных предприятий в переходной экономике // Вопросы экономики. – 1994. – №8. – С.40 – 50.
6. Алексашенко С., Набиуллина Э. Предприятия в переходной период: новые модели поведения // ЭКО. – 1993. – №11. – С. 9-15.

Аннотация

Выявлены предпосылки, причины и особенности экономического поведения отечественных предприятий в контексте современных тенденций развития экономики Украины. Исследовано модификацию экономического поведения предприятий и обосновано существование приоритетного условия их функционирования на разных этапах развития.

Ключевые слова: экономическое поведение, предприятие, адаптация, экономические действия, экономическая политика.

Annotation

Pre-conditions, reasons and features of economic behavior of domestic enterprises in the context of the modern trends of economy of Ukraine development are discovered. The modification of economic behavior of subjects of menage are researched and the existence of a priority operating condition of enterprises on the different stages of development is grounded.

Keywords: economic behavior, enterprise, adaptation, economic actions, economic policy.